

Profielkeuze 3 havo

Het Schoter

2017-2018

Inhoud

Ter inleiding	4
Algemeen	5
De Tweede Fase	5
Profielen	5
Het examen	6
Studielast	7
Doorstroming naar het vwo	7
Doorstroming naar het vervolgonderwijs	8
De keuzes van het Schoter.....	9
Uitgangspunten	9
Lijst van afkortingen	10
De keuze van de leerling	11
Tabellen	12
Overzicht profielen	13
De meest gestelde vragen en antwoorden	17
De vakken in de Tweede Fase	19

Ter inleiding

Beste leerlingen, beste ouders,

Dit jaar kiezen alle leerlingen in de derde klas een profiel. Met dit boekje bieden wij aanvullende informatie over de keuzemogelijkheden die zij hierbij hebben en de consequenties die bepaalde keuzes hebben op bijvoorbeeld een toekomstige studie of beroep.

Kiezen op het Schoter is een samenspel tussen de leerling, zijn of haar ouders, de mentor en, indien gewenst, de vakdocent en/ of de decaan. Leerlingen worden gestimuleerd om tot een bewuste en persoonlijk passende keuze te komen. Dit keuzeproces wordt ondersteund door het vak Loopbaanoriëntatie en –Begeleiding (LOB), een vast onderdeel in de Tweede Fase waarbij de leerlingen onder andere tests en opdrachten maken om te ontdekken waar zij goed in zijn en wat bij hen past.

Indien er behoefte is aan extra informatie over het volgen van een bepaald vak, kan de leerling terecht bij de docent van het betreffende vak. Voor alle overige vragen met betrekking tot studie-, profiel- en/ of loopbaankeuzes, kan de leerling terecht bij de decaan.

Veel succes bij het maken van deze keuze!

Anouk Filius,
decaan tto, atheneum, havo, mavo

A.filius@schoter.nl
(kamer 320)

Algemeen

De Tweede Fase

Met de term Tweede Fase wordt het onderwijs in de vierde en vijfde klas van de havo en de klassen vier, vijf en zes van het vwo aangeduid. De bedoeling van de Tweede Fase is leerlingen een brede basis te bieden, waarin er aandacht is voor zowel kennis als vaardigheden, waarbij rekening wordt gehouden met verschillende leerstijlen en leerniveaus van de leerlingen en waar leerlingen op een juiste manier worden voorbereid op het vervolgonderwijs.

Profielen

In de Tweede Fase dienen leerlingen een profiel te kiezen. De profielen bestaan uit een gemeenschappelijk deel, een profieldeel, een keuze examenvak en een examenvak in het vrije deel.

Gemeenschappelijk deel

Binnen de Tweede Fase volgen alle leerlingen een pakket van algemeen vormende vakken, het zogenaamde gemeenschappelijke deel. Voor de havo bestaat het gemeenschappelijke deel uit de vakken Nederlands, Engels, Culturele en Kunstzinnige Vorming, Lichamelijke Opvoeding en Maatschappijleer. Het cijfer van Maatschappijleer wordt met het cijfer voor het profielwerkstuk (dat wordt gemaakt in het laatste studiejaar) gecombineerd tot één cijfer. De inhoud van de verschillende vakken wordt later in dit boekje beschreven.

Profieldeel

Daarnaast kiest iedere leerling een profiel. Een profiel bestaat uit een combinatie aan vakken die de leerling opleidt voor een bepaalde sector binnen het hoger onderwijs en de maatschappij. Er zijn vier profielen: Cultuur & Maatschappij (C&M), Economie & Maatschappij (E&M), Natuur & Gezondheid (N&G) en Natuur & Techniek (N&T). Ieder profiel kent twee of drie verplichte vakken. Daarbovenop kiezen leerlingen vaak nog één profielkeuzevak om hun profieldeel aan te vullen tot in totaal vier vakken.

Keuze examenvak

Iedere leerling dient daarnaast examen te doen in een keuze examenvak. De school bepaalt de keuzemogelijkheden per profiel.

Vrije deel

De benaming vrij deel is enigszins misleidend. Het vrije deel wordt eigenlijk voornamelijk door de school ingevuld. Zo heeft het Schoter ervoor gekozen alle leerlingen binnen het vrije deel mentorlessen te laten volgen. Ook de werkweek in de voorexamenklas maakt deel uit van het vrije deel, evenals het onderdeel Loopbaanoriëntatie en – begeleiding (LOB) en de maatschappelijke stage.

Binnen het vrije deel kunnen leerlingen zelf nog een extra examenvak kiezen. Daar zijn wel een aantal voorwaarden aan verbonden. Zo dient het vak in het profiel als keuze examenvak aangeboden worden. Overige richtlijnen voor het extra examenvak zijn als volgt:

- Een extra vak wordt toegestaan en ook direct in rooster opgenomen.
- Als een leerling een extra vak kiest in de bovenbouw havo dan telt dit ook mee in de bevorderingsrichtlijn.
- Indien de overgang in gevaar komt, dan mag “de duim” worden gelegd op dit extra vak of eventueel een ander vak om te bekijken of er dan wel bevordering mogelijk is. Er dient dan nog wel een volledig vakkenpakket over te blijven. De leerling mag het extra vak nog wel behouden in het volgende leerjaar als het cijfer minstens een 5.0 is.
- Het vak wordt gedurende het hele jaar 4 havo gevolgd. De leerling en ouders tekenen hiervoor aan einde van klas 3 na het keuzetraject.
- Tevens moet er goedkeuring zijn verleend bij de eindvergadering in klas 3 om dit extra vak te mogen volgen.
- De leerling heeft de gelegenheid om dit vak na 4 havo te laten vallen. (Als een leerling of ouder niets laat weten na 4 havo dan geldt het extra vak opnieuw in 5 havo).
- In klas 5 havo kan het extra vak alleen met goedkeuring van de teamleider komen te vervallen.

Het examen

Een havoleerling doet in principe in zeven vakken examen. Dat worden er acht als een leerling in het vrije deel een extra examenvak kiest. Het examen binnen de Tweede Fase bestaat uit een tweetal onderdelen, het **schoolexamen (SE)** en het **centraal eindexamen (CE)**. Het SE en het CE zijn twee gelijkwaardige onderdelen en tellen beide voor vijftig procent mee voor het examencijfer. Sommige vakken bestaan alleen uit een schoolexamen dat dan volledig het eindcijfer bepaalt. Voorbeelden daarvan zijn maatschappijleer en culturele en kunstzinnige vorming. Iedere school geeft zelf haar SE vorm binnen de, door de overheid opgestelde voorschriften. Het SE bestaat uit schriftelijke, praktische en mondelinge toetsen die de kennis van de leerlingen toetst.

De vaardigheden worden getoetst in de vorm van **praktische opdrachten (PO)**. Een bijzondere vorm van een PO is het **profielwerkstuk (PWS)**. Dat is voor alle leerlingen verplicht. Het PWS is geen onderdeel van een bepaald vak, maar is een vakoverstijgende onderzoeksopdracht. Het heeft betrekking op ten minste twee vakken waarvan minstens één vak een profielvak moet zijn. Leerlingen kiezen hun eigen onderwerp. Het PWS start aan het begin van de examenklas. In principe werkt een leerling bij de uitvoering met een andere leerling samen. Iedere leerling besteedt tachtig klokuren aan dit onderdeel.

Leerlingen die niet aan de eisen van het schoolexamen voldoen, mogen niet deelnemen aan het centraal schriftelijk examen dat - zoals de naam al aangeeft - uitsluitend uit schriftelijke toetsen bestaat. De eisen van het SE worden jaarlijks vastgelegd in het Programma van Toetsing en Afsluiting. Dit zogenaamde PTA wordt ieder jaar uiterlijk op 1 oktober aan de leerlingen uitgedeeld.

Studielast

In de klassen een tot en met drie krijgen de leerlingen voor elk vak een aantal lessen; bij die lessen hoort een wisselende hoeveelheid huiswerk. In de Tweede Fase worden leerlingen gestimuleerd om op een andere manier over schoolwerk te denken. Alle tijd die hij bezig is met school en aanverwante zaken, heet **studielast**. Daarbij gaat het om zaken als het volgen van lessen, studiewerktijd, huiswerk, excursies, werkweken en bezoeken aan bibliotheek, toneelvoorstellingen en vervolgopleidingen.

De studielast voor de Tweede Fase van het havo bedraagt minimaal **3200 klokuren**, verdeeld over zowel klas vier als vijf. Omdat er maximaal veertig schoolweken per jaar zijn, omvat een werkweek gemiddeld veertig uur. Slechts een gedeelte daarvan wordt daadwerkelijk op school gewerkt.

Elk vak kent een bepaalde studielast. Deze wordt uitgedrukt in **studielastuur (SLU)**. De school verdeelt het aantal slu's over de verschillende leerjaren. Dat betekent dat een leerling niet elk jaar dezelfde tijd aan een vak besteedt. Het PTA maakt dit duidelijk.

Doorstroming naar het vwo

Een van de uitgangspunten van de onderwijsvernieuwingen in de bovenbouw van het havo en het vwo is dat beide opleidingen beter moeten aansluiten op het vervolgonderwijs. Kortom, de havo op het hoger beroepsonderwijs en het vwo op universitaire opleidingen.

Daarnaast is het mogelijk om van de havo naar de vijfde klas van het vwo over te stappen. Deze overstap is echter niet altijd zonder problemen. Problemen kunnen zich bijvoorbeeld voordoen bij de vakken Frans, Duits en wiskunde. Op het vwo is in het gemeenschappelijke deel, naast Nederlands en Engels, ook Duits of Frans verplicht. Het is dus ook verplicht om op de havo Duits of Frans te kiezen als een leerling door wil stromen naar het vwo.

Voor groepen leerlingen met een dyslexieverklaring, een eenzijdige begaafdheid voor de exacte vakken en leerlingen waarbij Nederlands niet de moedertaal is, kan op het vwo een vrijstelling worden verkregen voor Duits of Frans in het gemeenschappelijk deel. Hiervoor in de plaats dient dan wel een ander vak worden gekozen. Voor nadere informatie daarover kunnen leerlingen contact opnemen met de teamleider van de havo-afdeling. In deze drie gevallen wordt de moderne vreemde taal dus altijd vervangen door een ander vak. Daarom is het verstandig als leerlingen die van deze mogelijkheid gebruik willen maken, op de havo een extra vak in het vrije deel kiezen om de overstap naar het vwo te vergemakkelijken.

Tot slot kun je op de havo het profiel C&M volgen zonder het vak wiskunde. Op het vwo maakt het vak Wiskunde C echter wel deel uit van dit profiel. ***Dit betekent dat het noodzakelijk is om wiskunde A te kiezen binnen C&M op de havo als een leerling later een vwo-diploma wil behalen.***

Doorstroming naar het vervolgonderwijs

Het hoger onderwijs bestaat uit het hoger beroepsonderwijs (hbo) en het wetenschappelijk onderwijs (wo). Elk profiel op de havo leidt op tot een bepaalde sector in het hbo. Door de Tweede Fase proberen wij onze leerlingen zo goed mogelijk voor te bereiden op deze vervolgstap, zodat zij een bewuste, passende keuze kunnen maken en zo goed mogelijk voorbereid zijn op wat zij na hun schoolperiode kunnen verwachten. Het vak LOB (loopbaanoriëntatie- en begeleiding) ondersteunt leerlingen bij deze keuze.

Opleidingen in het hoger onderwijs mogen eisen stellen aan de vakken waarmee studenten instromen. In dit verband gelden de termen **doorstroomrechten** en **doorstroomrelevante vakken**. Daarmee wordt aangegeven met welke extra vakken leerlingen toelaatbaar zijn tot het hoger onderwijs. Zo kunnen leerlingen met het profiel N&G een groot aantal opleidingen in de sector economie gaan volgen als zij examen hebben gedaan in het vak economie of management & organisatie. Economie en management & organisatie zijn dus doorstroomrelevante vakken. Ten aanzien van de doorstroomrechten geldt verder dat opleidingen minimaal één profiel zonder verdere eisen moeten toelaten. Wel kunnen opleidingen eisen dat een leerling in dat profiel een bepaald profielkeuzevak gekozen heeft. Zo eisen de technische studies vaak natuurkunde en wiskunde b binnen het profiel N&G.

Bij de decaan zijn naslagwerken voorhanden waarin de specifieke toelatingseisen van opleidingen te vinden zijn (kamer 320).

De keuzes binnen Het Schoter

Uitgangspunten

In de wet is geregeld:

- welke vakken in het gemeenschappelijk deel en de verschillende profielen zitten;
- welke studielast elk vak heeft;
- aan welke minimumeisen de keuzes van de leerling moeten voldoen.

De wet laat het aan de scholen over te regelen:

- welke profielkeuzevakken een school aanbiedt binnen wettelijk vastgestelde kaders;
- welke vakken de leerling als keuze examenvak kan kiezen;
- wat de samenstelling van het vrije deel is;
- welke voorwaarden er gesteld worden aan de combinatie van bepaalde vakken;
- op welke manier aan het 'vaardighedenonderwijs' invulling gegeven wordt.

Het Schoter wil aan een goede keuze voor een vervolgopleiding meewerken:

- door een goed informatie- en begeleidingssysteem te bieden;
- door leerlingen zowel een voorlopige als een definitieve profielkeuze te laten maken;
- door ouders of begeleiders te betrekken in de keuze voor het profiel;
- door aandacht te besteden aan LOB en persoonsvorming, zodat leerlingen gestimuleerd worden erachter te komen wie zij zijn, wat zij kunnen en willen om zo te ontdekken wat er bij hen past.

Het Schoter volgt voor de profielkeuze het volgende tijdpad:

Oktober tot mei	KeuzeWeb (online programma voor LOB)
Oktober tot januari	Beroepenwerkstuk
Januari en februari	Profielkeuzevoorlichting aan ouders door decaan Profielkeuzevoorlichting aan leerlingen door decaan Profielkeuzevoorlichting door de hogeschool InHolland
Februari	Adviezen vakdocenten Introductie nieuwe vakken
Maart tot mei	Invullen voorlopige en definitieve profielkeuze Mentorgesprekken

Lijst van afkortingen

ak	aardrijkskunde
bi	biologie
bsm	bewegen, sport en maatschappij
ckv	culturele en kunstzinnige vorming
Du	Duits
ec	economie
En	Engels
Fa	Frans
gs	geschiedenis
kua/kudr	kunst (algemeen en drama)
lo	lichamelijke opvoeding
lob	loopbaanoriëntatie en -begeleiding
m&o	management en organisatie
ma	maatschappijleer
na	natuurkunde
Ne	Nederlands
sk	scheikunde
wa	wiskunde a
wb	wiskunde b
pws	profielwerkstuk

De keuze van de leerling

Kiezen betekent hier: de leerling moet:

- een van de vier profielen;
- één profielvak (behalve bij N&T; bij dat profiel liggen de profielvakken vast);
- de keuze voor een keuze examenvak;
- eventueel één examenvak in het vrije deel.

Bij deze keuzes is het van belang te letten op:

- de aanleg en de interesse voor bepaalde vakken;
- de doorstroommogelijkheden die bepaalde vakken geven;
- de totale belasting.

Op de volgende pagina's is de voor de profielkeuze relevante informatie nog eens in de vorm van tabellen terug te vinden.

Tabellen

Studielastverdeling 4 en 5 havo											
C&M			E&M			N&G			N&T		
Gem deel	4H	5H		4H	5H		4H	5H		4H	5H
Ne	3	3	Ne	3	3	Ne	3	3	Ne	3	3
En	3	2	En	3	2	En	3	2	En	3	2
Ma	2	0	Ma	2	0	Ma	2	0	Ma	2	0
Ckv	1	0	Ckv	1	0	Ckv	1	0	Ckv	1	0
LO	2	0,5	LO	2	0,5	LO	2	0,5	LO	2	0,5
Profielvakken											
C&M			E&M			N&G			N&T		
Gs	2	2	WA/WB	2	3	WA/WB	2	3	WB	2	3
Du/Fa	3	3	Ec	2	3	Bi	2	3	Na	3	3
Ak	2	2	Gs	2	2	Sk	2	2	Sk	2	2
Profielkeuzevakken											
Fa/Du	3	3	Fa/Du	3	3	Na	3	3	Bi	2	3
Kua/Kudr	2	3	Ak	2	2	Ak	2	2			
			M&O	3	2						
Keuzevak											
Fa	3	3	Fa	3	3	Kua/Kud r	2	3	Kua/Kud r	2	3
Du	3	3	Du	3	3	Ec	2	3	Ec	2	3
Kua/Kudr	2	3	Kua/Kud r	2	3	Ak	2	2	Ak	2	2
WiA	2	3	Ak	2	2	Na	3	3	Bsm	3	2
Bsm	3	2	Bsm	3	2	Bsm	3	2	M&O	3	2
			M&O	3	2	M&O	3	2			
PWS	0	1		0	1		0	1		0	1
ML	1	1		1	1		1	1		1	1
RKN	1	1		1	1		1	1		1	1
Minimale SLU's vakkenpakket havo (zonder extra vak):											
C&M			E&M			N&G			N&T		
lessen	24	20, 5		24	20, 5		24	20, 5		24	21, 5

havo profiel Cultuur en Maatschappij

Kies:

- Duits of Frans als profielvak
- één profielkeuzevak
- één keuze examenvak
- eventueel één examenvak in het vrije deel

Gemeenschappelijk deel	Nederlands	X
	Engels	X
	maatschappijleer	X
	ckv	X
	lichamelijke opvoeding	X
Profielvakken	geschiedenis	X
	Duits / Frans	X
	aardrijkskunde	X
Profielkeuzevakken	Frans	
	Duits	
	kunst (algemeen en drama)*	
Keuze examenvak	Frans	
	Duits	
	wiskunde a	
	bsm*	
	kunst (algemeen en drama)*	
Vrije deel - verplichte vakken	mentorles	X
	lob	X
	werkweek	X
	extra examenvak	
- examenvakken		

**De vakken kunst (algemeen en drama) en bsm mogen niet samen worden gekozen. Heb je als 'keuze examenvak' gekozen voor een van beide vakken, dan kan het andere dus niet als 'extra examenvak' worden opgenomen.*

havo profiel Economie en Maatschappij

Kies:

- wiskunde a of wiskunde b als profielvak
- één profielkeuzevak
- één keuze examenvak
- eventueel één examenvak in het vrije deel

Gemeenschappelijk deel	Nederlands	x
	Engels	x
	maatschappijleer	x
	ckv	x
	lichamelijke opvoeding	x
Profielvakken	wiskunde a / wiskunde b	x
	economie	x
	geschiedenis	x
Profielkeuzevakken	Frans	
	Duits	
	aardrijkskunde	
	m&o	
Keuze examenvak	Frans	
	Duits	
	m&o	
	aardrijkskunde	
	bsm*	
	kunst (algemeen en drama)*	
Vrije deel	mentorles	x
	- verplichte vakken	
	lob	x
	werkweek	x
- examenvakken	extra examenvak	

**De vakken kunst (algemeen en drama) en bsm mogen niet samen worden gekozen. Heb je als 'keuze examenvak' gekozen voor een van beide vakken, dan kan het andere dus niet als 'extra examenvak' worden opgenomen.*

havo profiel Natuur en Gezondheid

Kies:

- wiskunde a of wiskunde b als profielvak
- één profielkeuzevak
- één keuze examenvak
- eventueel één examenvak in het vrije deel

Gemeenschappelijk deel	Nederlands	X
	Engels	X
	maatschappijleer	X
	ckv	X
	lichamelijke opvoeding	X
Profielvakken	wiskunde a / wiskunde b	X
	biologie	X
	scheikunde	X
Profielkeuzevakken	natuurkunde	
	aardrijkskunde	
Keuze examenvak	natuurkunde	
	economie	
	aardrijkskunde	
	m&o	
	kunst (algemeen en drama)*	
	bsm*	
Vrije deel	mentorles	X
	- verplichte vakken	
	lob	X
	werkweek	X
	- examenvakken	
	extra examenvak	

**De vakken kunst (algemeen en drama) en bsm mogen niet samen worden gekozen. Heb je als 'keuze examenvak' gekozen voor een van beide vakken, dan kan het andere dus niet als 'extra examenvak' worden opgenomen.*

havo profiel Natuur en Techniek

Kies:

- één keuze examenvak
- eventueel één examenvak in het vrije deel

Gemeenschappelijk deel	Nederlands	X
	Engels	X
	maatschappijleer	X
	ckv	X
	lichamelijke opvoeding	X
Profielvakken	wiskunde b	X
	natuurkunde	X
	scheikunde	X
Profielkeuzevak	biologie	X
Keuze examenvak	aardrijkskunde	
	economie	
	m&o	
	kunst (algemeen en drama)*	
	bsm*	
Vrije deel		
	- verplichte vakken	
	mentorles	X
	lob	X
	werkweek	X
- examenvakken	extra examenvak	

**De vakken kunst (algemeen en drama) en bsm mogen niet samen worden gekozen. Heb je als 'keuze examenvak' gekozen voor een van beide vakken, dan kan het andere dus niet als 'extra examenvak' worden opgenomen.*

De meest gestelde vragen en antwoorden

Tot wanneer kan ik mijn keuze wijzigen?

Het doorgeven van een voorlopige en uiteindelijk definitieve keuze loopt van februari tot en met begin april. Op dat moment sluit de inschrijving en worden alle keuzes uitgeprint en gecontroleerd. Vanaf dat moment kunnen wijzigingen alleen nog via het mutatieformulier aangevraagd worden. Een mutatieformulier kun je halen bij je coördinator.

Kan ik een extra vak kiezen in het vrije deel?

In principe is het mogelijk een extra vak in het vrije deel te kiezen. Dat vergroot je mogelijkheden in het hoger onderwijs. Met een extra vak kun je bovendien in de vierde klas bekijken of vakken aan je verwachtingen voldoen. **Het extra vak moet wel een vak zijn dat ook als keuze examenvak of als profielkeuzevak wordt aangeboden. Dit geeft je de mogelijkheid om het keuze examenvak om te ruilen voor het vak in het vrije deel. Je moet uiteraard wel aan de exameneisen voor jouw profiel blijven voldoen (en het moet roostertechisch mogelijk zijn).** Een nadeel van een extra vak is natuurlijk wel dat je een extra inspanning moet leveren om het te volgen.

Kan ik een vak laten vallen als ik een extra vak volg?

Het extra vak dat je gekozen hebt in het vrije deel kun je niet zomaar laten vallen.

Heb ik met extra vakken een grotere kans om te slagen voor het eindexamen?

Een extra vak kost aan de ene kant natuurlijk extra studietijd. Daar staat tegenover dat je je mogelijkheden binnen het vervolgonderwijs vergroot. Bovendien kun je tot na het centraal schriftelijk examen bepalen of je een extra vak in je examendossier opgenomen wilt zien. Als je een extra vak volgt, kun je dus nog iets laten vallen. Het behaalde cijfer kan daarbij de doorslag geven. Het vakkenpakket waarin je uiteindelijk examen doet, moet wel aan de eisen voldoen die aan het gemeenschappelijk deel, het profieldeel en het vrije deel gesteld worden.

Wat moet ik doen als in de vierde klas blijkt dat ik verkeerd gekozen heb?

Als je dit in de eerste maanden van de vierde klas ontdekt, kun je meestal nog wel veranderen. Dat moet **voor 1 december** geregeld zijn met je coördinator. De overstap van N&T naar N&G en die van E&M naar C&M is denkbaar. Ook kun je dan nog wel eens het keuze examenvak wijzigen. Veranderen van stroom is vrijwel uitgesloten. In alle gevallen zul je de stof van de nieuw te volgen vakken moeten inhalen. Daarvoor geldt 1 december als einddatum. **De voorwaarde is echter wel dat er plaats moet zijn in de clusters.**

Als je pas in de tweede helft van het jaar merkt dat je verkeerd gekozen hebt, zal veranderen niet meer lukken, omdat je inlooptijd te groot wordt. Het is waarschijnlijk dat je de achterstand voor het eind van 4 havo niet inhaalt en hoogstwaarschijnlijk niet bevorderd kunt worden.

Toch is het denkbaar dat je naar jouw gevoel verkeerd gekozen hebt, maar toch bevorderbaar bent aan het eind van 4 havo. Je moet dan kiezen: overgaan met het risico dat je vastloopt in de vijfde of de vierde klas overdoen met een andere vakkenkeuze. In het laatste geval krijg je misschien wel een aantal vrijstellingen.

Kan ik blijven zitten?

Je kunt blijven zitten volgens de bevorderingsnormen die te vinden zijn op de website. Deze is afgeleid van de slaag-/zakregeling voor het eindexamen. Als je prestaties niet voldoende zijn om toegelaten te worden tot de vijfde of als de resultaten van de op dat moment afgesloten examenonderdelen geen goede basis voor het eindexamen zijn, moet je wellicht doubleren of afstromen. Soms kun je dan wel bepaalde vrijstellingen krijgen. In uitzonderlijke gevallen blij je toch bevorderbaar als je je vakkenkeuze wijzigt. Overleg daarvoor met je mentor of de decaan. Je vakkenkeuze moet uiteraard wel aan de wettelijke eisen blijven voldoen.

Hoe kan ik na mijn eindexamen vakken inhalen als ik deze nodig heb voor een bepaalde vervolgopleiding?

Het is mogelijk om vakken die met een onvoldoende resultaat zijn afgesloten in te halen op het VAVO. Soms biedt het vervolgonderwijs ook zelf mogelijkheden om gemiste vakken in te halen. Je moet daarvoor contact opnemen met de decaan of met de gewenste vervolgopleiding. Je mag overigens niet meeloten voor een studie met een numerus fixus als je vakken mist. Als je besluit één of meer vakken na het eindexamen in te halen, kun je pas het jaar daarna aan de loting deelnemen.

Kan ik na het eindexamen doorstromen naar het vwo?

Wettelijk blijft de overstap van het havo naar de vijfde klas van het vwo mogelijk. Bovendien krijg je vrijstelling voor enkele vakken in het gemeenschappelijk deel, namelijk voor culturele en kunstzinnige vorming en maatschappijleer.

Problemen kunnen zich voordoen bij de vakken Frans en Duits. Omdat op het vwo een van deze talen verplicht is in het gemeenschappelijk deel, is het raadzaam om op het havo Duits of Frans te kiezen als je door wilt stromen.

Verder kun je op de havo het profiel C&M volgen zonder het vak wiskunde, terwijl het vak op het vwo binnen alle profielen een verplicht profielvak is. Dat betekent dat je voor de overstap naar het vwo wiskunde a of b moet volgen op de havo.

Alle vakken kunnen trouwens bij de overstap naar het vwo instroomeisen stellen. Zie hiervoor het toelatingsbeleid op de website.

De vakken in de Tweede Fase

aardrijkskunde

havo

*aardrijkskunde is een verplicht profielkeuzevak in C&M
aardrijkskunde is profielkeuzevak in E&M en N&G*

*aantal studielasturen 320
aantal studielasturen 320*

Het vak aardrijkskunde gaat over alles wat je in het dagelijks leven om je heen kunt zien. Dichtbij, in je eigen omgeving, in Nederland en in de rest van de wereld. Het gaat over de aarde zelf, de fysische geografie, zoals processen diep in de aarde, de vorming van gebergten en het klimaat, en het gaat over wat de mens met de aarde doet: de sociale geografie. Denk daarbij aan verschillende cultuurgebieden, ontwikkelingslanden en globalisering. Elke keer dat je het journaal ziet of de krant leest, komt er aardrijkskunde in voor. Een aardbeving in Haïti? Een orkaan in Cuba? Hongersnood in de Sahel? Verhuizing van de productietak van Philips naar India? Toenemende vergrijzing in de perifere gebieden van Nederland? Allemaal aardrijkskunde.

Wil jij in de toekomst de wijde wereld in trekken? Een “gap-year” om te reizen of een stage lopen in China? Vrijwilligerswerk in Nepal of carrière maken in de Verenigde Staten? Met het vak aardrijkskunde verdiep je je in de hele wereld en dat komt altijd van pas.

Een deel van het PTA bestaat uit praktische opdrachten, waarbij je bijvoorbeeld Google Earth moet gebruiken om verschillend plaatsen op aarde aan elkaar te koppelen of een geografisch onderzoek in de eigen omgeving. Ook gaan we af en toe op excursie om het geleerde in de praktijk toe te passen. Voor al je tentamens van aardrijkskunde heb je je eigen Grote Bosatlas nodig.

bewegen, sport en maatschappij

havo

Bewegen, sport en maatschappij is een keuze examenvak

aantal studielasturen 320

Bewegen, sport en maatschappij is op het Schoter een examenvak. Dat is een goede zaak, omdat bewegen een heel belangrijke plaats in onze maatschappij inneemt. Dat is ten eerste te zien aan de grote belangstelling voor sport en bewegen. Daarnaast speelt bewegen ook een duidelijke rol bij een groot aantal beroepen.

Als eindexamenvak is bsm meer dan alleen maar sporten. Wat komt er dan meer bij kijken? Je zult moeten samenwerken met andere leerlingen aan bewegingsopdrachten. Dit houdt onder andere in dat je zelf een bijdrage levert aan de oefenstof en dat je organiserende taken uitvoert. Ook zijn er theorielessen waarin bijvoorbeeld EHBO gegeven wordt. Ten slotte zijn er schriftelijke toetsen die betrekking hebben op de onderwerpen Bewegen en samenleving of Bewegen en gezondheid. Het vak wordt afgesloten met een schoolexamen.

Het Schoter heeft een convenant gesloten met de Academie voor Lichamelijke Opvoeding in Amsterdam. Het curriculum dat het Schoter aan de BSM leerlingen aanbiedt is van een dergelijk hoog niveau dat de ALO vertrouwen heeft in het vereiste niveau van onze BSM leerlingen. Onder begeleiding van de LO docenten kunnen de leerlingen direct geplaatst worden op de Academie en hoeven zij geen toelatingstest te doen.

Het is duidelijk dat studies aan de ALO of het CIOS aansluiten op BSM. Maar er zijn meer studies waarbij extra inzicht in bewegen en het regelen daarvan goed van pas komen. Je kunt hierbij denken aan studies als fysiotherapie, mensendieck, sportrevalidatie en sport, management en organisatie.

Als leerling hoef je geen bewegingswonder te zijn, maar je moet je goed realiseren dat er best wel wat fysieke eisen aan je gesteld worden.

biologie

havo

biologie is een profielvak in N&G en N&T

aantal studielasturen 400

Het vak biologie wordt in de bovenbouw volgens het nieuwe examenprogramma. Het nieuwe programma maakt gebruik van de concept-contextmethode, waar Het Schoter als ontwikkelschool al meerdere jaren ervaring mee heeft.

Het voordeel van deze methode is dat het programma zich richt op de centrale begrippen (concepten) in de biologie en de nadruk legt op de samenhang tussen de verschillende onderwerpen. Veel begrippen in de biologie komen steeds terug, maar zijn onherkenbaar verpakt in de lesstof. De concept-contextmethode is er juist op gericht om de belangrijkste begrippen steeds opnieuw toe te passen in een voor leerlingen relevante context, dus steeds vanuit het perspectief van 'Wat kun je ermee in het leven, in je beroep of in de wetenschap?'.
Dit betekent dat je heel praktijkgericht aan het werk gaat, met veel toegepaste biologie en dat is boeiender en spannender dan de biologie uit de onderbouw. Naast schriftelijke toetsen en praktische opdrachten, leg je in de bovenbouw elk jaar een biologie portfolio aan. In dit portfolio laat je zien hoe je de blokopdrachten hebt uitgevoerd.

culturele en kunstzinnige vorming

havo

ckv is een vak in het gemeenschappelijk deel

aantal studielasturen 120

Het vak culturele en kunstzinnige vorming heeft geen centraal examen, maar kent alleen een school-examen. Het omvat vier onderdelen:

- * culturele activiteiten
- * kennis van kunst en cultuur
- * praktische activiteiten
- * reflectie en kunstdossier.

Het gaat bij ckv niet in de eerste plaats om kennis, maar om het opdoen van culturele ervaringen. Een belangrijk deel van de studielast zul je doorbrengen in kunstinstellingen als een museum, theater en filmhuis. Deze bezoeken bereid je grondig voor en na afloop maak je er een verslag van dat in je kunstdossier terecht komt. Het gaat er dus om dat je bewuster en gericht leert luisteren, kijken en lezen, met als uiteindelijk doel dat je meer plezier gaat beleven aan het deelnemen aan culturele activiteiten. Wat je leert aan kennis van kunst en cultuur, staat in dienst van dit doel.

Je begint het jaar met een algemene inleiding op het vak en de kunstdisciplines: beeldende kunst (bijvoorbeeld schilderkunst, maar ook architectuur), theater, dans, film en muziek. En je ziet een coole dansvoorstelling op school. Daarna ga je in de les aan de hand van een thema verder op de kunstdisciplines in. Daarnaast kies je in overleg met je docent verschillende culturele activiteiten zoals het bezoeken van een tentoonstelling, concert of theatervoorstelling. Je vult hierover altijd een kijk- of luisterwijzer in die je met verslagen en het lesmateriaal in je kundossier verzamelt.

Duits

havo

Duits is een profielvak in C&M

aantal studielasturen 400

Duits is een profielkeuzevak in C&M en E&M

aantal studielasturen 400

Duits is een keuze examenvak in C&M en E&M

aantal studielasturen 400

Duits is naast Engels de belangrijkste taal in Europa. Zeker voor ons in Nederland is Duits belangrijk, omdat we op veel terreinen met Duitsland te maken hebben. Kennis van het Duits is bij veel beroepen handig of zelfs noodzakelijk, omdat de kans groot is dat je in het Duitstalige buitenland komt te studeren, te werken of met Duitstaligen te maken krijgt (honderd miljoen in Europa !). Enkele voorbeelden van beroepen waarbij Duits van belang is: fysiotherapie, verpleegkunde, toerisme, horeca, economische beroepen, werk met computers of elektronica, de wereld van de mode of toneel. En natuurlijk: leraar Duits!

De basis is gelegd in klas 2 en 3. De nadruk lag en ligt ook in de bovenbouw op de toepassing. In de lessen oefenen we met lezen, spreken, luisteren en schrijven. En je gaat je verder verdiepen in Duitsland, Duitse geschiedenis en cultuur. Omdat wij het erg belangrijk vinden dat je goed leert communiceren in het Duits, betekent dat dat in de klas sowieso Duits wordt gesproken. Je zult je woordenschat behoorlijk vergroten met onder andere examenidoom en je grammaticakennis ga je verdiepen en perfectioneren. Je leert in klas 4 en 5 ook over de Duitse literatuur.

Naast goed kunnen communiceren, is lezen uitermate belangrijk. 50% van je eindexamencijfer wordt namelijk bepaald door het cijfer dat je voor de leestoets in het centrale examen (CE) haalt. We lezen daarom ook regelmatig korte en langere (literaire en actuele) teksten om het tekstbegrip en leesstrategieën te oefenen. We werken in klas 4 met "Deutsch.com 3", een volledig Duitstalige methode. In klas 5 werk je met de Duitstalige "Ausblick 1" en "HCE havo Duits". Daarnaast gebruiken we regelmatig oefenstof uit oude examens en ander (digitaal) materiaal. De docent maakt er dan opdrachten bij en hij zal ook aan jou vragen om je eigen leerdoelen te bepalen.

In 4 havo krijg je nog RTTI-proefwerken en aan het eind van het jaar ook al schoolexamens (SE). De overige schoolexamens volgen in 5 havo. Je sluit het vak af met het CE. Literatuur, spreken, luisteren en schrijven worden door middel van een schoolexamen getoetst, lezen tijdens het centraal schriftelijk examen. Er is wel één SE lezen in het PTA opgenomen.

Vind je het moeilijk om te kiezen tussen Duits en Frans? Misschien vind je Duits makkelijker dan Frans. Maar nog belangrijker is het of je al veel met de taal doet of van plan bent te gaan doen.

*economie is een profielvak in E&M
economie is een keuze examenvak in N&G en N&T*

*aantal studielasturen 400
aantal studielasturen 400*

Economie is een vak dat over mensen gaat. Economie is bovendien een vak waar iedereen dagelijks mee te maken heeft. Als we zeggen dat economie over mensen gaat, dan bedoelen we te zeggen dat economie vooral over de economische kant van het menselijk handelen gaat. Een econoom houdt zich dus niet bezig met het merkwaardige groepsgedrag van sommige voetballiefhebbers, maar met name met de behoeften die mensen hebben en de manieren waarop ze in die behoeften willen en kunnen voorzien. In jouw geval is bijvoorbeeld je zakgeld en het geld dat je met een bijbaantje verdient, erg belangrijk. De hoogte van die bedragen bepalen of je in veel of weinig behoeften kunt voorzien. De prijzen van goederen en diensten bepalen overigens ook in hoeveel behoeften je kunt voorzien. Hoe welvarend je je eigenlijk voelt. Of hoe gelukkig.....?

En wat dacht je van studeren zèlf? Studeren nu is een soort investeren in de toekomst. Dat is een economisch 'probleem'. En welke plaats je straks op de arbeidsmarkt gaat innemen, is een economisch vraagstuk. Dat je dan deel uitmaakt van de zogenaamde verzorgingsstaat, is een economisch gegeven. Dat die verzorgingsstaat ook betaald moet worden uit premies en belastingen, is een economisch probleem, zeker nu Nederland snel vergrijst en het aantal niet werkenden de pan uit dreigt te rijzen.

Economie gaat niet alleen maar over geld, ofschoon geld wèl vaak ter sprake komt. Niet alleen als inkomen, maar ook als prijzen, belastingen, subsidies, staatsschuld en noem maar op.....! En ook al maakt geld niet gelukkig, het maakt gelukkig wel rijk. En hoe rijk zijn we eigenlijk met z'n allen?

Hoe is die rijkdom verdeeld? Allemaal economie. Steeds gaat het over mensen, ook al zie je die niet altijd heel duidelijk achter alle getalletjes en alle economische kretologie. Steeds ook zijn het zaken die je elke dag tegenkomt. Jij, je vrienden en je ouders, de burens, iedereen...!

Economie is ook een 'doe-vak'. Natuurlijk moet je weten waar je het over hebt, maar je moet die kennis vooral kunnen toepassen. Je moet de economische pagina van een krant kunnen lezen. Je moet de bewegingen van de beurs begrijpen en soms kunnen voorspellen. Je moet loononderhandelingen van commentaar kunnen voorzien. Je moet weten waarom sommige landen rijk zijn en andere arm. Et cetera. Dat kun je allemaal pas goed als je het vak economie volgt. Dan gaat er een economische wereld voor je open, zeker niet de minst belangrijke wereld. Economie wordt afgesloten met een schoolexamen en een centraal schriftelijk examen. De gebruikte methode heet Lesbrieven van LWEO.

Engels is een vak in het gemeenschappelijk deel

aantal studielasturen 360

Engels is verplicht voor alle leerlingen in de bovenbouw van de havo. Toch is het goed om te weten wat je kunt verwachten.

Het is de bedoeling dat je de vaardigheden waar in de onderbouw de basis voor is gelegd, nòg beter gaat beheersen. Deze vaardigheden zijn: lezen, luisteren, spreken, schrijven. Ze zijn allemaal even belangrijk om goed met Engels uit de voeten te kunnen. In de methode voor de tweede fase komen deze vaardigheden uitgebreid aan bod. Door middel van proefwerken worden je vorderingen getoetst. Deze leveren een rapportcijfer op dat meetelt voor de overgang van 4 naar 5 havo. Ook voor het lezen van Engelse boeken, luistervaardigheid en spreekbeurten, krijg je een cijfer. Voor het schoolexamen worden spreken, luisteren en schrijven getoetst, deels al in de vierde klas.

Leesvaardigheid wordt getoetst in het centraal schriftelijk examen.

Verder krijg je extra opdrachten buiten de methode om, waar je geen cijfer voor krijgt. Denk bijvoorbeeld aan het lezen van artikelen uit Engelse kranten of het bekijken van tv-programma's op de BBC. Deze opdrachten dienen als training voor de vaardigheden.

Of Engels moeilijker is dan in de onderbouw, kun je niet zomaar zeggen. 'Goed leren' alleen is niet voldoende om ook een goed cijfer te halen, omdat juist wat je met het geleerde kunt, belangrijker wordt.

Frans is een profielvak in C&M

aantal studielasturen 400

Frans is een profielkeuzevak in C&M en E&M

aantal studielasturen 400

Frans is een keuze examenvak in C&M en E&M

aantal studielasturen 400

Frans is een moderne vreemde taal, het is een van de grote talen van de Europese Unie. Frans wordt dagelijks door 222 miljoen mensen in Frankrijk, België en Luxemburg gesproken en, buiten de EU, in Zwitserland, Canada, veel (Noord-) Afrikaanse landen maar ook op Sint-Maarten, in Louisiana of op Tahiti.

Als je Frans kiest, zul je dus Frans leren spreken, verstaan, lezen en schrijven. Dat is een goede basis als je een beroep gaat uitoefenen, waarbij Frans handig of nodig is. Je kunt dan denken aan de handel, de horeca, de politiek, het toerisme en aan modevakken. Bovendien is Frans praten gewoon leuk bijvoorbeeld op vakantie: het klinkt mooi en er zijn niet zo heel veel mensen die het goed kunnen, dus ben je best een beetje chic en bijzonder. Je zult ook (verder) kennismaken met Frankrijk, de Fransen en de andere Franstaligen.

In de les oefen je in het praten. Je breidt de standaardgesprekjes die je in de onderbouw geleerd hebt, verder uit. Langzamerhand ga je meer vrij praten. De docent zal je in de les, zo veel mogelijk de kans geven in het Frans te praten, zodat je voortdurend oefent. Natuurlijk gebruiken we daarbij verschillende media bronnen. Leesvaardigheid neemt een grote plaats in. Op je eindexamen in 5havo zal dit de helft van je uiteindelijke cijfer bepalen. We zullen teksten lezen over allerhande

onderwerpen en daarbij vele bronnen aanspreken, zoals Franse nieuwssites, en artikelen uit kranten, jongerenbladen etc. En natuurlijk zullen we steeds inspelen op het actuele nieuws dat zich aandient waarbij we over de grenzen heen kijken. Door bijvoorbeeld een nieuwsfragment van TV5 (een Franse tv-zender) te beluisteren en te bekijken, leren we erover te schrijven en te praten. Luisteren en kijken zal ons vaak uitnodigen dieper op onderwerpen in te gaan.

Ten slotte leer je ook eenvoudige brieven schrijven. Dit leer je al in de onderbouw met de phrases clés, maar in de bovenbouw ga je er allerlei hulpmiddelen bij gebruiken. Zo leer je je mening geven en van alles en nog wat te beschrijven, over jezelf te vertellen etc.

En je weet inmiddels: je moet er wel echt zelf voor willen gaan.
Is Frans leuk? Zeker!

geschiedenis

havo

geschiedenis is een profielvak in C&M en E&M

aantal studielasturen 320

De eerste drie jaren hebben we langzaam maar zeker de geschiedenis van de oudheid, de middeleeuwen en de moderne tijd aan ons voorbij zien gaan. Geschiedenis in de tweede fase bouwt de vergaarde kennis uit de onderbouw verder uit. In 4 havo worden de verschillende tijdvakken uit de onderbouw opnieuw bestudeerd om deze kennis in 5 havo aan de hand van een tweetal thema's verder uit te diepen.

Een ander vast thema in 5 havo is staatsinrichting. Dit onderdeel richt zich op de regels en het spel van de politiek. Maar ook de maatschappelijke achtergronden van het politieke denken worden verder belicht: hoe, wanneer en waarom ontstonden de politieke stromingen en wat zijn de verschillen tussen de partijen waarop we kunnen stemmen?

Geschiedenis, zo zullen we zien, is niet alleen een vak van feiten en jaartallen, maar ook een vak dat je aan het denken zet. Over de geschiedenis kun je discussiëren en dat zullen we zeker doen!

Kunst (algemeen en drama)

havo

kunst (algemeen en drama) is profielkeuzevak in C&M

aantal studielasturen 320

kunst (algemeen en drama) is keuze examenvak

aantal studielasturen 320

Kunst is een examenvak dat bestaat uit de onderdelen Kunst (algemeen) en Drama. Op het Schoter kunnen de onderdelen door verschillende docenten gegeven worden.

Kunst (algemeen)

Kunst (algemeen) wordt ook wel kunst & cultuur of algemene kunsttheorie genoemd en gaat over alle kunst disciplines beeldende kunst (zoals schilderkunst, architectuur en film), muziek, dans en drama. Je leert kunst te begrijpen en te verklaren vanuit de maatschappelijke en culturele context. Ook leer je verbanden te leggen tussen verschillende perioden en onze tijd en met andere culturen door erover te lezen, schrijven, praten en door veel te kijken en te luisteren.

De examenstof bestaat uit drie onderwerpen uit de westerse kunstgeschiedenis. Dit zijn altijd Cultuur van het moderne uit de eerste helft van de twintigste eeuw en Massacultuur vanaf 1950. Daar komt nog een van de volgende onderwerpen bij: Cultuur van de kerk van de elfde tot en met de veertiende eeuw, Hofcultuur van de zestiende en zeventiende eeuw, Burgerlijke cultuur van Nederland in de zeventiende eeuw of Romantiek en Realisme van de negentiende eeuw.

Bij toetsen krijg je vragen naar aanleiding van afbeeldingen van kunstwerken en film-, dans-, theater- en muziekfragmenten. Daarom worden het Centraal Examen en de meeste toetsen op de computer afgenomen.

Drama

Het onderdeel drama zal vooral bestaan uit veel spelen, vormgeven en presenteren, zowel voor de eigen groep als voor publiek van buiten. We werken zowel op basis van improvisatie als met vaste theaterteksten. Daarnaast komen ook het regisseren en produceren van presentaties aan de orde.

Het jaar is opgedeeld in perioden. Voor drama wordt er elke periode gewerkt aan een praktische opdracht en dat levert elke periode een cijfer op.

Ook lever je over elke periode een reflectieverslag in, waarin staat wat je hebt gedaan en wat je hebt geleerd over het vak drama en waarin je beschrijft hoe je je nog verder wilt en kunt ontwikkelen.

In de praktijklessen drama zullen de verschillende onderwerpen deels aansluiten op de theorie die behandeld wordt bij Kunst (algemeen), zoals de geschiedenis van het theater in hoofdlijnen en de daaruit voortkomende speelstijlen en de daarbij behorende belangrijke theatermakers.

Voor het onderdeel beschouwen wordt er driemaal per jaar een bezoek gebracht aan een theatervoorstelling buiten school en één maal op school. Ook deze bezoeken worden beoordeeld.

Het onderdeel drama is vooral een praktijkvak en heeft geen centraal examen. Het schoolexamen begint in 4 havo en wordt afgerond in 5 havo.

lichamelijke opvoeding

havo

lichamelijke opvoeding is een vak in het gemeenschappelijk deel

aantal studielasturen 120

Net als bij alle andere schoolvakken krijg je bij lichamelijke opvoeding te maken met de tweede fase. Dit betekent dat de lessen lo er iets anders uit gaan zien dan ze tot nu toe zijn geweest.

Het vak lo heeft geen centraal schriftelijk examen, maar wel een schoolexamen dat met voldoende of goed moet worden afgesloten. Deze beoordeling krijg je op grond van je aanwezigheid en inzet in de lessen en het vervullen van tenminste vier opdrachten die verzameld worden in je examendossier.

Er zijn drie soorten opdrachten:

1. instructie-opdracht: jullie gaan elkaar lesgeven in een zelfgekozen onderwerp.

2. observatie-opdracht: bij deze opdracht wordt getoetst of jullie in staat zijn om bewegingen te herkennen en te beoordelen.
3. regel-/organisatieopdracht: hier wordt van je verwacht dat je in staat bent om een toernooi of evenement te organiseren of te begeleiden. Van deze opdracht moet je er twee doen.

Als dit alles is afgesloten, volgt er in het eindexamenjaar nog een zogenaamde sportoriëntatie. Er zijn dan drie blokken van drie lessen waarin je een sport kunt gaan doen die niet altijd op school aan bod is gekomen, of een sport die jij heel leuk vindt. Je mag zelf kiezen aan welke sport je gaat deelnemen en hebt de keuze uit bijvoorbeeld judo, bowlen, schermen, klimmen, fitness, streetdance en boogschieten. Het is wel verplicht om aan alle lessen mee te doen.

loopbaanoriëntatie en –begeleiding (LOB)

havo

loopbaanoriëntatie en –begeleiding is een verplicht onderdeel in het vrije deel studielasturen 40

Loopbaanoriëntatie en –begeleiding (LOB) is een onderdeel in de tweede fase. De bedoeling hiervan is dat je een goede, gemotiveerde eerste en tweede keuze voor een vervolgopleiding maakt. Om dit te kunnen doen, zal je je nu in deze materie moeten verdiepen.

Op Het Schoter besteed je 40 uur aan lob verdeeld over de klassen 4 en 5 havo. Een deel van die tijd werk je hieraan tijdens de mentorles. Je mentor is namelijk de persoon die je in eerste instantie begeleidt bij je studiekeus. Je kunt overigens ook altijd de hulp van de decaan invoeren.

Daarnaast neem je deel aan het aansluitingsproject met de Hogeschool InHolland. In 4 havo of in 5 havo ga je een dag proefstuderen. Zo maak je kennis met een aantal opleidingen. Daarnaast komen docenten en studenten van beide hogescholen op bezoek om gastlessen te geven. Verder is een verplicht onderdeel een bezoek aan de opleidingenmarkt in Haarlem. De opleidingenmarkt geeft een overzicht van de vervolgmogelijkheden aan universiteiten en hogescholen. Je schrijft je in voor vier voorlichtingsrondes.

De overige tijd vul je zelf in. Je gaat bijvoorbeeld naar open dagen en meeloopdagen van opleidingen of doet relevante werkervaring op. Ook kun je extra activiteiten als lidmaatschap van de leerlingenraad opvoeren als LOB-activiteit.

De voortgang van je LOB-activiteiten registreer je met behulp van Keuzeweb, een digitale methode. Je bouwt een digitaal dossier op. Aan het einde van 5 havo krijg je dan een Keuzebewijs.

Het onderdeel LOB moet je naar behoren afronden om deel te mogen nemen aan het centraal schriftelijk examen.

maatschappijleer

havo

maatschappijleer is een vak in het gemeenschappelijk deel

aantal studielasturen 120

Maatschappijleer houdt zich bezig met maatschappelijke vraagstukken. Dat betekent dat het gaat om problemen of situaties waar meer mensen bij betrokken zijn en de

overheid (de politiek) zich mee bemoeit. Daarnaast is het zo dat verschillende groepen mensen een rol spelen waardoor verschillende, vaak tegengestelde belangen bestaan. Dit zorgt ervoor dat een maatschappelijk probleem niet makkelijk opgelost kan worden.

Bij maatschappijleer gaat het er niet om dat je zomaar overal een mening over hebt. Even belangrijk is dat je een maatschappelijk probleem kunt analyseren. Dat betekent dat je in staat bent om bijvoorbeeld te onderzoeken welke groeperingen betrokken zijn bij een probleem, welke belangen zij hebben, wat de rol is van de media en welk beleid de overheid ontwikkelt om het probleem op te lossen. Pas als je helemaal begrijpt hoe iets in elkaar zit, kun je een beargumenteerde mening vormen.

Bij maatschappijleer behandelen we verschillende onderwerpen.

De Rechtsstaat: Wat is een rechtsstaat en hoe werkt deze in de praktijk? Wat staat er bijvoorbeeld in de grondwet en welke rechten en plichten hebben burgers en overheid? Mag je bijvoorbeeld zomaar altijd zeggen wat je wilt, ook als dit beledigend is voor een ander? Hoe werkt het strafrecht in Nederland?

Als gastspreker komt bij dit onderwerp een ex-crimineel een gastles geven.

Parlementaire democratie: Hoe werkt democratie in de praktijk? Wat is bijvoorbeeld de taak van de koningin en hoeveel macht heeft de premier? Ook gaat het om de ideeën en standpunten van de verschillende politieke partijen zodat je uiteindelijk zelf in staat bent om een eigen politieke keuze te maken.

In verband met dit onderwerp brengen we een bezoek aan de Tweede Kamer in Den Haag.

De pluriforme samenleving: in Nederland wonen mensen met verschillende achtergronden samen. Vaak wordt gesproken over de 'multiculturele samenleving'. Aan de orde komen bijvoorbeeld het ontstaan van de pluriforme samenleving, de verschillen tussen de culturen, de meningen van politieke partijen over de pluriforme samenleving en de verschillende visies die je hierop kunt hebben.

Verzorgingsstaat: Nederland is een verzorgingsstaat: iedereen toegang heeft tot bijvoorbeeld onderwijs of gezondheidszorg. Als je ziek of werkloos bent, heb je recht op een uitkering. Maar hoe is dit ontstaan? Waarom staat de verzorgingsstaat steeds meer ter discussie? Hoe zit het met armoede in Nederland? Hoe groot is de ongelijkheid in de maatschappij? Wat is je eigen mening hierover.

Praktische opdracht: aan het einde van het schooljaar doen jullie in tweetallen een onderzoek naar een maatschappelijk probleem dat jullie speciaal interesseert.

management & organisatie

havo

m&o is een profielkeuzevak in E&M

m&o is een keuze examenvak in E&M, N&G en N&T

aantal studielasturen 280

aantal studielasturen 280

Waarom zou je voor het vak m&o kiezen?

Een **eigenaar of manager** van een commercieel bedrijf of van een niet op winst gerichte organisatie is vaak na een havo-opleiding op die positie terechtgekomen. Bij m&o leer je hoe je beslissingen moet nemen over zaken als waar je voldoende geld vandaan moet halen, of je een eenmanszaak of een BV wilt worden, of je een gebouw moet kopen of huren. Ook besteden we aandacht aan de vraag hoe je je personeel kunt motiveren en hoe je de omzet kunt vergroten met verschillende marketinginstrumenten.

Als **consument** ben je ook betrokken bij en soms slachtoffer van genoemde verkooptrucjes. Door het volgen van m&o zal je er dan ook niet zo snel intrappen en leer je bovendien wat je rechten zijn als koper. Handig is ook dat je al wat leert over de verschillende hypotheekvormen, waardoor je later in een gesprek met de bank beter beslagen ten ijs komt. Ook als je wilt gaan sparen of beleggen, is het handig dat je door m&o de verschillende mogelijkheden kent.

Als **werknemer** kom je na je opleiding bij een organisatie terecht. Doordat je het vak m&o hebt gevolgd, zul je al snel een aantal zaken herkennen. Je herkent bijvoorbeeld de manier waarop een organisatie is opgebouwd, je weet hoe een beoordelingsgesprek dient te verlopen en welke verantwoordelijkheden iemand heeft. Je zult je hierdoor al snel beter thuis voelen en een aantal beginnersfouten voorkomen.

Als **vrijwilliger** krijg je misschien te maken met het opstellen of het lezen van een financieel jaarverslag van een stichting of vereniging. Wat een stichting of vereniging is en hoe een jaarverslag in elkaar zit, leer je bij m&o.

We maken bij m&o ook gebruik van de computer, zodat je na je school al aardig met rekenprogramma's zoals Excel om kunt gaan.

Je kiest m&o als je goed kunt rekenen en rekenen ook leuk vindt. Je moet je wel realiseren dat het om een theorievak gaat waarvoor je best hard moet werken. M&O wordt afgesloten met een schoolexamen en een centraal schriftelijk examen. De methode die gebruikt wordt, heet Lesbrieven van Stoffels. Deze methode is pittig maar de examenresultaten met deze methode zijn goed. Bovendien ben je in de derde klas al goed voorbereid, omdat je daar al hebt geleerd om met hypotheekvormen te werken, winst te berekenen, het verschil tussen uitgaven en kosten te begrijpen, een balans op te stellen enz. enz. Kortom: veel stof in de vierde klas zul je herkennen, waardoor de overstap gemakkelijker verloopt.

natuurkunde

havo

natuurkunde is een profielkeuzevak in N&G

aantal studielasturen 400

natuurkunde is keuze examenvak in N&G

aantal studielasturen 400

natuurkunde is een profielvak in N&T

aantal studielasturen 400

De natuurkunde in ons dagelijks leven is de basis voor de leerstof in de vierde en vijfde klas. Zo komen in de natuurkundeonderwerpen en toepassingen ervan aan de orde zoals de elektrische huisinstallatie, lenzen, krachten en hefbomen, technisch ontwerpen, muziek, brandstofverbruik, automatisering, straling, beweging in de sport. Achter deze onderwerpen ligt de wat meer abstracte wereld van formules en wetmatigheden in de natuurkunde. Het vak leunt daarom vanaf het begin vrij zwaar op wiskundige vaardigheden. Dat is nieuw ten opzichte van de onderbouw. Natuurkunde als vak vereist naast een gezonde dosis nieuwsgierigheid ook inzicht in de 'materie'. En waar je het wel eens even moeilijk zult hebben met het tempo of met de leerstof, heb je doorzettingsvermogen nodig.

Je oefent ook met onderzoeksvaardigheden: kleinere practica en presentaties in de vierde en een praktische opdracht in 5 havo. Meestal voer je het onderzoek in

tweetallen uit. Trouwens, ook op het gebied van probleemoplossingen (opgaven maken) is samenwerken onvermijdelijk!

Je zult ook regelmatig thuis of in de les de computer gebruiken om de leerstof beter te begrijpen, en om gegevens te meten en te verwerken (het programma Coach). Wil je meer weten over natuurkundige onderwerpen? Kijk op www.natuurkunde.nl of www.kennislink.nl

Het vak heeft een schoolexamen en wordt afgesloten met een centraal schriftelijk examen. Vervolgopleidingen liggen op het terrein van de techniek, de sport en de medische wereld.

Nederlands

havo

Nederlands is een vak in het gemeenschappelijk deel

aantal studielasturen 400

Het vak Nederlands bestaat uit twee onderdelen: taalvaardigheid en letterkunde. Het taalonderwijs besteedt aandacht aan de vier belangrijke aspecten van ons taalgebruik: lezen, luisteren, schrijven en spreken. Bij de eerste twee onderdelen ben je bezig met het analyseren van het taalgebruik van anderen, bij de laatste twee met dat van jezelf.

Wanneer je werkt aan lezen en luisteren, leer je welke verschillende soorten teksten er bestaan, hoe teksten zijn opgebouwd, welk doel een schrijver of spreker met zijn tekst nastreeft en hoe hij probeert in te spelen op het publiek dat hij wil bereiken. Veel aandacht gaat ook uit naar het leren onderscheiden en beoordelen van de argumenten die hij gebruikt.

Bij de onderdelen schrijven en spreken gebruik je zelf actief je taal en ga je de kennis toepassen die je bij lezen en luisteren verworven hebt. Daarbij moet je je bovendien bezighouden met het zoeken naar documentatie, het opzetten van een goede argumentatie en het correct formuleren en spellen.

Omdat het bij taalvaardigheid alleen maar om vaardigheden draait, oefen je veel. Je werkt met behulp van de methode Nieuw Nederlands aan teksten met opdrachten, maakt samenvattingen, voert allerlei schrijfoopdrachten uit, houdt voordrachten en debatten en luistert naar die van je klasgenoten.

Bij het onderdeel letterkunde lees je moderne verhalen, romans en gedichten. De bedoeling is dat je deze teksten ook als literaire en culturele uitingen leert beoordelen. Daarvoor moet je nadenken over de verschillende literatuursoorten die er zijn, en over de literaire technieken die schrijvers gebruiken (literaire begrippen en stijlfiguren). Verder maak je bij letterkunde kennis met de Nederlandse literatuur uit vroegere tijden. Je leert deze bovendien te plaatsen in de tijd waarin die ontstaan is. Voor Nederlands lees je zeven literaire werken en een poëziebundel.

scheikunde is een profielvak in N&G en N&T

aantal studielasturen 320

Goed om je heen kijken en het verhaal ontdekken achter wat je ziet: dat is wat je doet in de natuurkunde, de scheikunde en de biologie. Deze vakken worden dan ook wel de natuurwetenschappen genoemd.

In de natuurwetenschappen wil je uitvinden hoe de wereld om je heen, de natuur dus, in elkaar zit. Dat loopt van de grootste sterren en planeten tot de kleinste bacteriën. Je wilt dat niet alleen weten uit nieuwsgierigheid, maar ook omdat je met wat je ontdekt en begrijpt, weer een heleboel nieuws kunt.

Bij scheikunde houden we ons vooral bezig met stoffen en hun eigenschappen. Kijk eens om je heen en probeer te ontdekken welke dingen er niet zouden zijn zonder de scheikunde. Met wat overblijft, zouden we nog in het stenen tijdperk leven.

Om achter de eigenschappen van stoffen te komen doe je veel experimenten; daarna proberen we de ontdekte eigenschappen theoretisch te verklaren en dat wordt in de bovenbouw een flink stuk moeilijker dan je tot nu toe gewend bent.

Onderwerpen die je tegen gaat komen, zijn: atoombouw, zouten, koolstofverbindingen, water, zuren en basen, redoxreacties, voedsel, polymeren en industriële chemie. Hieraan zie je al dat scheikunde heel wat raakvlakken heeft met natuurkunde (atoombouw) en biologie (voedsel en polymeren).

Deze raakvlakken zie je ook terug in de beroepen waar scheikunde voor nodig is: van milieu-inspecteur die onze leefomgeving bewaakt, tot farmacoloog die nieuwe geneesmiddelen ontwikkelt, en materiaalkundige die betrokken is bij het ontwerpen van nieuwe chips voor de micro-elektronica.

Scheikunde wordt afgesloten met een schoolexamen en een centraal schriftelijk examen. Bij het schoolexamen neemt uiteraard het zelf-onderzoek-doen een flinke plaats in.

wiskunde a, wiskunde b**havo**

wiskunde a is een keuze examenvak in C&M

aantal studielasturen 320

wiskunde a is een profielvak in E&M en N&G

aantal studielasturen 320

wiskunde b is een profielvak in N&G en N&T

aantal studielasturen 360

Wiskunde is een veelzijdig vak met voor elke leerling wat wils. Je kunt de wiskunde kiezen die het best bij jouw mogelijkheden en jouw vervolgopleiding past. Overigens hangt de wiskundekeuze wel samen met het profiel dat je kiest.

Wiskunde a is de wiskunde die zich richt op twee gebieden: economische gebeurtenissen en onderzoek doen. Zo kun je bijvoorbeeld een formule opstellen voor de verkoop van schoenen bij een bepaalde prijs en kun je bepalen wanneer je het meest verdient. Voor onderzoek doen leer je ook omgaan met grote hoeveelheden gegevens (statistiek) en met kansrekening. Je kunt bijvoorbeeld uitrekenen hoe groot de kans is dat je 30 gram te veel inhoud krijgt als je een blik sperziebonen koopt waar 1000 gram bonen in hoort te zitten. Bij wiskunde a mag je vaak je rekenmachine gebruiken. Er is ook een centraal schriftelijk examen.

Wiskunde b is meer gericht op de technische vakken. Je hebt het nodig als je naar een technische hogeschool of universiteit wilt of als je een exact vak wilt gaan studeren. Bij wiskunde B krijg je naast het rekenen met functies, wat je ook zonder rekenmachine kunt doen en waarbij veel algebra komt kijken, ook meetkunde. De wiskunde is sterk gekoppeld aan natuurkunde, voor sommige onderwerpen werken deze vakken ook samen. Zo leer je bijvoorbeeld de snelheid en de afgelegde weg van een voorwerp uitrekenen met wiskundige technieken. Ook veel andere berekeningen bij natuurkunde, zoals krachtenberekeningen, maken gebruik van wiskundige technieken. Daarbij komt ook de goniometrie weer om de hoek kijken (sin, cos en tan). Er is ook een centraal schriftelijk examen.

Wiskunde a en b

In het algemeen kunnen we bij wiskunde a en b het volgende onderscheid maken bij de aanpak van een vraagstuk.

Een leerling met wiskunde b moet bij een vraagstuk met algebra tot een oplossing komen.

Een leerling met wiskunde a zou dit moeten kunnen met tussenvragen: toon aan dat de formule ook te schrijven is als

Een voorbeeld om het verschil in het gebruik van algebra bij wiskunde a en b te illustreren: Zoek waarden voor x en y die voldoen aan de volgende eisen:

$$x \cdot y = 10 \text{ en } x + 2y = 9$$

Een leerling met wiskunde b moet hier zijn eigen strategie kunnen bepalen en uitvoeren om tot de oplossing te komen.

Een leerling met wiskunde a moet met de hint 'Kun je hieruit een vergelijking vinden met maar één onbekende?' tot de oplossing kunnen komen.